

TURKISH ECONOMY BY THE PERCEPTIONS OF TAXPAYERS: AN EMPIRICAL INVESTIGATION*

Yazar / Author: Doç. Dr. İhsan Cemil Demirⁱ

Abstract

Generally, economic situation of the countries have been evaluated by using concrete data such as GDP, economic growing rate, production volume, level of employment and inflation or by making international comparisons. But, the evaluations made on the basis of such data or comparisons are sometimes unacceptable for the society. For example, although the economic situation of the country seems good according to the statistical data, the social perception can be opposite.

This study is carried out with the assumption of sociology that is "perceived whatever is real" and in order to determine the situation of the Turkish economy from the perspectives of taxpayers. For this purpose, a face-to-face survey is conducted throughout Turkey. 36% of the surveyed taxpayers state that the Turkish economy is in bad or very bad condition. 33,2% of the surveyed taxpayers state that the Turkish economy is good or very good condition and 30,8% of surveyed taxpayers state that neither good nor bad condition.

In the scope of the research, regression analyzes are also conducted in order to determine the factors that affect taxpayers' perceptions of Turkish economy. In the regression analysis, the economic situation of Turkey is accepted as a dependent variable. Independent variables are grouped into demographic, economic-fiscal, institutional and socio-cultural factors. According to the results of the analysis, the statistically meaningful relationship between Turkey's economic situation are gender, job, income level, level of satisfaction with public service, tax burden, tax pressure, tax rates, perception of corruption, trust of legislative, executive and judicial organs, perception of democracy, perception of transparency, religious commitment and citizenship.

Keywords: Turkish economy, Economic sociology, Taxation and economy

VERGİ MÜKELLEFLERİNİN BAKIŞ AÇISIYLA TÜRKİYE EKONOMİSİ: AMPİRİK BİR ÇALIŞMA

Özet

Ülkelerin ekonomik durumları genellikle milli gelir, büyüme oranı, üretim hacmi, istihdam düzeyi, enflasyon gibi somut veriler kullanılarak veya uluslar arası karşılaştırmalar yapmak suretiyle değerlendirilmektedir. Ancak, bu tür verilere veya mukayeselere bağlı olarak yapılan değerlendirmeler zaman zaman toplum tarafından kabul görmeyebilmektedir. Örneğin, ülkenin ekonomik durumu istatistiksel verilere göre iyi görünmesine rağmen, toplumsal algı tam tersi yönde olabilmektedir.

Bu çalışma, sosyoloji biliminin "algılanan neyse gerçek odur" varsayımı ışığında, Türkiye ekonomisinin vergi mükelleflerinin bakış açısıyla durumunu tespit etmek amacıyla yürütülmüştür. Bu amaçla Türkiye genelinde yüz yüze anket çalışması yapılmıştır. Ankete katılan mükelleflerin %36'sı Türkiye ekonomisinin kötü veya çok kötü durumda olduğunu, %33,2'si iyi veya çok iyi durumda olduğunu ifade ederken, %30,8'i ise ne iyi-ne kötü şeklinde ifade beyanında bulunmuştur.

Araştırma kapsamında ayrıca, mükelleflerin Türkiye ekonomisi algılarında etkili olan faktörleri tespit etmek amacıyla regresyon analizleri yapılmıştır. Regresyon analizinde bağımlı değişken olarak Türkiye'nin ekonomik durumu alınırken; bağımsız değişkenler demografik, ekonomik-mali, kurumsal ve sosyo-kültürel faktörler şeklinde gruplandırılmıştır. Analiz

* Bu çalışma 26-27 Kasım 2016 tarihlerinde, İstanbul'da düzenlenen International Congress of Management Economy And Policy isimli uluslar arası bilimsel kongrede bildiri olarak sunulmuştur.

ⁱ Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü icdemir@aku.edu.tr

sonuçlarına göre Türkiye'nin ekonomik durumu bakımından istatistiksel olarak anlamlı ilişki tespit edilen değişkenler cinsiyet, meslek türü, gelir düzeyi, kamu hizmetlerinden memnuniyet düzeyi, vergi yükü, vergi tazyiki, vergi oranları, yolsuzluk algısı, yasama, yürütme ve yargı organlarına güven düzeyi, demokrasi algısı, şeffaflık algısı, dini inançlara bağlılık düzeyi ve vatandaşlık bağlıdır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye ekonomisi, ekonomi sosyolojisi, vergileme ve ekonomi

JEL Classification codes: E03, A14, H29

1. Giriş

Sanayileşmeyle birlikte, bütün dünyada milli gelirler artmaya başlamış ve bu artış, bazı kriz dönemleri hariç, sürekli bir hal almıştır. Milli gelir artışı, teknolojik gelişim ve sosyal devlet olgusuna atfedilen önemle birlikte, doğal olarak insanların yaşam standartlarında da önemli değişimler yaşanmıştır. Diğer taraftan, 20. yüzyılla birlikte ekonomik ve kültürel anlamda bütün dünyada küreselleşme hız kazanmış, internet ve ağ teknolojilerinin de yaygınlaşmasıyla beraber, insanların başka kültürler ve ekonomik yaşam standartları hakkındaki farkındalıkları artmıştır. Kendi yaşadığı coğrafya dışındaki yaşam standartları hakkında bilgi sahibi olma durumu, bütün toplumlar için, hızlı bir şekilde daha evrensel standartta tüketim özlemi ortaya çıkarmıştır (Karluk, 1995: 20).

Başka yaşamlar hakkında fazla bir bilgisi olmayan bireylerin, içinde bulunduğu ekonomik koşullara alışması muhtemeldir. Ekonomik anlamda kıyaslama yapma şansı olmadığı için, insanın kendi ekonomik durumuyla ilgili veya ülkenin ekonomik durumu hakkında yorum yapması da zordur.

Dünya ekonomisindeki hızlı gelişme ve değişimden, kuşkusuz Türkiye de nasibini almış ve Türkiye ekonomisinde de önemli bir büyüme ve buna bağlı olarak gelişme yaşanmıştır. Pek çok toplum gibi Türk insanının da yaşam standartlarında gözle görülür bir değişim kaydedilmiştir. Ancak, yaşam standartları değişse de, insan bu standarda kısa zamanda alışmaktadır. Alıştığı yaşam standardı, kendisinden önceki insanların ve hatta kendisinin önceki yaşam standardının çok üzerinde olsa dahi, kısa sürede bu durum içselleştirilmekte ve alışılmış hale gelmektedir. Öncekine göre daha iyi şartlarda yaşasa dahi, yaşam kalitesinden memnun olmayabilmektedir.

Kapitalizmin insan doğasında meydana getirdiği en büyük tahribatlardan birisi olan "tüketim hırsı" ile birlikte insanda erdem sayılan özelliklerden birisi olan "kanaatkârlık" ta giderek ortadan kalkmaktadır. İnsanın daha iyiye ve daha kaliteli olana duyduğu özlemini doğal karşılamakla birlikte, daha çok tüketme özlemini doğal karşılamak, kanaatimizce, pek doğru değildir. Zira, aşırı tüketimin birey ruhunda meydana getirdiği tahribatın ötesinde, küresel pek çok sorunu da beraberinde getirdiği ayan beyan ortadadır. Küresel kirlenme, küresel ısınma, atmosferde ve ozon tabakasında meydana çıkan sorunların, insanın aşırı tüketme hırsıyla ilgisiz olduğunu iddia etmek mümkün değildir.

Dünyada ve Türkiye ekonomisinde istatistiksel verilerde açıkça görülen bu gelişmeler genellikle ekonomik büyüme, kalkınma, kişi başına milli gelir, istihdam hacmi, üretim kapasitesi, ithalat-ihracat gibi hususlarda rakamsal değişmelerle ortaya konmaktadır. Örneğin, TÜİK (2016) verilerine göre Türkiye'de reel milli gelir daha 2000 yılında 589 milyar dolar iken, 2015 yılında 1 trilyon 542 milyar dolara; kişi başına düşen reel milli gelir 2000 yılında 9.174 dolar iken, 2015 yılı sonu itibarıyla 19.917 dolara yükselmiştir. Bu veriler, reel milli gelirden son 15 yılda yaklaşık 3 kat,

kişi başına milli gelirden ise yaklaşık olarak iki kat artış olduğunu göstermektedir. Diğer bir ifadeyle insanımız bireysel olarak 15 yılda iki kat zenginleşmiştir.

Ancak, söz konusu zenginleşme gerçekten halk tarafından hissedilmekte midir? “Algılanan ne ise gerçek de odur” şeklindeki sosyolojik önerme eşliğinde bu durumun değerlendirilmesi ve istatistiksel rakamlarda görülen gelişmelerin toplumsal yansımalarının tespit edilmesi gerekmektedir. Bu çalışma, Türkiye ekonomisini vergi mükelleflerinin bakış açısıyla değerlendirmek, istatistiksel verilerin kamuoyundaki yansımalarını tespit etmek amacıyla yapılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde ana hatlarıyla ekonomik olayların sosyolojik önemi araştırılmış, ikinci bölümde yakın dönemde Türkiye ekonomisinde meydana gelen değişiklikler çeşitli açılardan incelenmiş, üçüncü bölümde ise Türkiye genelinde yapılan anket çalışmasının yöntemi ve Türkiye ekonomisiyle ilgili toplumsal algı hakkında elde edilen bulgular ortaya konmuştur. Bu bölümde ayrıca, Türkiye ekonomisiyle ilgili algıya etki eden temel faktörler regresyon analizleri ile belirlenmiştir. Çalışmanın sonuç bölümünde, Türkiye ekonomisindeki gelişmelerden toplumsal memnuniyetin artırılması için yapılması gerekenler hakkında bazı kısa öneriler geliştirilmiştir.

2. Ekonomik Faaliyetlerin Sosyolojik Önemi

Her toplumun sosyal yaşamının en önemli parçalarından birisi, ekonomik olaylar ve faaliyetlerdir. Ekonomik faaliyetleri toplumsal yaşamdan tamamen bağımsız bir şekilde, yalnız bir teorik bakışla irdelemek, bir sosyal bilim dalı olan iktisadın doğasına aykırıdır. Kaldı ki, iktisat bilimini sadece teori geliştiren bir bilim dalı olarak düşünmek de imkânsızdır. Geliştirilen iktisadi teorileri politikaya dönüştürmek ve uygulamak için, toplumsal yansımalarını dikkate almak ve toplum tercihlerine uyumlu hale getirmek gerekir. Topluma tamamen duyarız bir iktisat politikasının başarı şansı oldukça düşüktür. Diğer taraftan ekonomik faaliyetler, doğası gereği toplumsal bir örgütlenme biçimini kendiliğinden ürettiği gibi, insanla doğa arasında ve insanla insan arasında ilişki kurulmasına sebep olmaktadır (Erkan, 2000: 4).

İktisat teorisinin, geliştirdiği modeller ile toplumsal yaşamı tasvir etmek konusunda tam anlamıyla yeterli olduğunu iddia etmek oldukça güçtür (Erkan, 2000: 4-5). Bu açıdan bakıldığında, iktisadın teorik anlamda geliştirdiği modellerin yalnız kalmaması için sosyolojik yöntemler kullanılması gereklidir. Uygulamaya konulan veya konulması düşünülen politikaların, ampirik çalışmalar eşliğinde toplumsal yansımalarının test edilmesi, bu politikalarından beklenen başarı açısından son derece önemlidir.

Ekonomik yaşam, sadece insanla-insan veya insanla-doğa arasındaki ilişkilerden ibaret bir süreç değildir. Devletin varlığının ortaya çıktığı günden günümüze kadar, söz konusu ilişkilerde devlet de önemli bir aktör haline gelmiştir. Ekonomik faaliyetlerini planlayan bireyin, söz konusu planları arasında devletin rolünü görmezlikten gelmesi mümkün değildir. Devlet, gerek ekonomik yaşamın yasal zeminini oluşturan, gerek makroekonomik politikaları belirleyen aktör olarak ve gerekse bireyin ekonomik kazançlarından “vergi” olarak aldığı paylar bakımından bireyin ekonomik yaşamında önemli bir role sahiptir. Dolayısı ile bireyin toplumsal yaşamının vazgeçilmez boyutlarından birisi olan ekonomik faaliyetleri, önemli ölçüde devlet olgusu ile birlikte sürüp gitmektedir ve bundan kurtulmak ta pek mümkün değildir.

Ülkelerin ekonomik açıdan büyümelerinin en önemli amacı, toplumsal refahı yükseltmektir. Refah kavramı, diğer birçok hususla birlikte, içinde mutluluk amacını da barındırmaktadır. Ekonomik açıdan büyümüş bir ülkenin, bu büyümeyle birlikte toplumsal mutluluğunun da arttığını iddia etmek nasıl mümkün değilse, ekonomik gelişimini sağlayamamış toplumların kesin bir dille mutsuz olduğunu iddia etmek de aynı ölçüde imkânsızdır. Diğer bir ifadeyle, dünyanın ekonomik açıdan en gelişmiş toplumlarının dünyanın en mutlu toplumları olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Ekonomik gelişimin toplumsal mutluluğu da artırması için, söz konusu gelişimin toplum tarafından hissedilmesi ve kabul görmesi gerekir.

Diğer taraftan, klasik iktisat teorisinde de belirtildiği gibi, ekonomik gelişim süreci ile birlikte insanın davranışlarda bireysel rasyonelliğin de arttığı görülür (Erkan, 2000: 29). Bu durum, kişisel çıkar peşinde koşan rasyonel bireylerin sayısını artırdığından, ülkenin genel ekonomik durumundaki iyileşmeleri kendi ekonomik durumu açısından yorumlayan bireylerin sayısında da artış meydana getirir. Dolayısı ile ülke ekonomisi ne kadar büyürse büyüsün, kendi bireysel beklentileri gerçekleşmeyen kişilerin bu büyüme ve gelişmeden hoşnut olması söz konusu olmayabilir.

Kuşkusuz toplumsal yaşamı sadece ekonomik olaylardan ibaret kabul etmek doğru değildir. Ülkenin içinden geçtiği döneme ve şartlara göre, toplumun ekonomik gelişmeler konusundaki duyarlılığı farklılaşabilir. Örneğin, ülke güvenliğinin tehdit altında olduğu olağanüstü dönemler veya büyük doğal afetlerin yaşandığı dönemlerde insanların kendi ekonomik durumlarını ön planda tutma eğilimleri azalabilir. Böyle bir dönemde ülke ekonomisi ve buna bağlı olarak bireysel ekonomik durum kötüleşse dahi, insanlar bunu önemsemeyebilirler. Hatta, Peacock ve Wiseman (1961)'a göre böyle dönemlerde kamusal bir ödev olarak kabul edilen vergilerin artırılmasından dahi pek fazla rahatsızlık duyulmaz ve katlanılabilir vergi yükünde ciddi artışlar gözlemlenebilir.

Türkiye ekonomisinde cumhuriyetin ilanından günümüze kadar, tartışmasız pek çok değişim yaşanmıştır. Dönem dönem, rakamsal olarak ciddi ilerlemeler kaydedildiği gibi çok büyük ekonomik sıkıntıların ve krizlerin yaşandığı dönemler de olmuştur. Meydana gelen değişimlere bağlı olarak, toplumun bu değişimlerin ne kadarının farkında olduğu ve ne kadarından memnun olduğu konusu tartışmalı bir konudur.

Bu çalışma, Türkiye ekonomisinde son dönemlerde yaşanan gelişmelerin toplum tarafından nasıl algılandığını test etmek amacıyla yapılmıştır. Bunun için öncelikle Türkiye ekonomisinin temel göstergelerinde son dönemde meydana gelen gelişmeler aşağıda incelenecektir.

3. Temel Göstergelerle Türkiye Ekonomisi

Türkiye ekonomisinin 2000 yılından sonra gösterdiği değişimi ortaya koymak bakımından bakılması gereken en önemli gösterge gayrisafi yurt içi hasıla ve kişi başına düşen gayrisafi yurtiçi hasıla değerleridir. Aşağıda Tablo 1'de yıllar itibarıyla bu değişim yer almaktadır.

Tablo 1: Türkiye’de Gayrisafi Yurtiçi Hasılda Meydana Gelen Değişimler (2000-2015)

<i>Yıl</i>	<i>Cari Fiyatlarla (Milyar TL)</i>	<i>Sabit Fiyatlarla (Milyar TL)</i>	<i>Cari Fiyatlarla (Milyar USD)</i>	<i>Satın Alma Gücü Paritesi (Milyar USD)</i>	<i>Kişi Başına GSYH (USD)</i>	<i>Reel Büyüme Hızı (%)</i>
2000	166,658	72,436	265,384	589,614	9.174	6,8
2001	240,224	68,309	196,736	561,408	8.621	-5,7
2002	350,476	72,519	230,494	572,094	8.667	6,2
2003	454,780	76,338	304,901	588,911	8.807	5,3
2004	559,033	83,485	390,387	688,602	10.185	9,4
2005	648,931	90,499	481,497	781,243	11.394	8,4
2006	758,390	96,738	526,429	895,527	12.897	6,9
2007	843,178	101,254	648,754	975,733	13.895	4,7
2008	950,534	101,921	742,094	1.067,944	15.021	0,7
2009	952,558	97,003	616,703	1.044,391	14.491	-4,8
2010	1.098,799	105,885	731,608	1.168,150	16.012	9,2
2011	1.297,713	115,174	773,980	1.308,343	17.692	8,8
2012	1.416,798	117,625	786,283	1.348,311	18.437	2,1
2013	1.567,289	122,556	823,044	1.409,345	19.156	4,2
2014	1.747,362	126,127	800,107	1.457,863	19.610	3,0
2015	1.952,638	131,273	719,620	1.542,573	19.917	4,0

Kaynak:TÜİK,Ulusal Hesaplar, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>,
(Erişim: 10.11.2016).

Tablo 1’de görüldüğü gibi, 2000 -2015 döneminde gerek cari fiyatlarla ve gerekse sabit fiyatlarla hesaplanmış olan GSYH değerlerinde çok önemli artışlar olmuştur. Satın alma gücü paritesinde ve cari fiyatlarla GSYH’da yaklaşık üç kat büyüme gerçekleşirken, kişi başına GSYH değerlerinde iki katın üzerinde artışlar gerçekleşmiştir. Ülke ekonomisi reel olarak 2000 yılından 2015 yılı sonuna kadar yıllık bazda ortalama %4,33 büyümüştür. Ancak, 2008 krizi öncesinde yakalanan büyüme rakamlarına son dört yılda ulaşamadığı görülmektedir.

Ekonomik göstergelerden önemli olan bir diğeri de istihdam verileridir. Aşağıda Tablo 2’de 2000 ve sonrasında Türkiye’nin işgücü ve istihdam verileri yer almaktadır.

Tablo 2: Nüfus, İşgücü ve İstihdam Göstergeleri (2000 - 2015)

Yıl	5 + nüfus (bin kişi)	İstihdam oranı (%)	İşgücü (bin kişi)	İstihdam (bin kişi)	İşsiz (bin kişi)	İşgücüne katılım (%)	İşsizlik oranı (%)
2000	46.211	46,7	23.078	21.581	1.497	49,9	6,5
2001	47.158	45,6	23.491	21.524	1.967	49,8	8,4
2002	48.041	44,4	23.818	21.354	2.464	49,6	10,3
2003	48.912	43,2	23.640	21.147	2.493	48,3	10,5
2004	47.544	41,3	22.016	19.632	2.385	46,3	10,8
2005	48.356	40,6	21.691	19.633	2.058	44,9	9,5
2006	49.275	40,5	21.913	19.933	1.980	44,5	9,0
2007	50.177	40,3	22.253	20.209	2.044	44,3	9,2
2008	50.982	40,4	22.899	20.604	2.295	44,9	10,0
2009	51.833	39,8	23.710	20.615	3.095	45,7	13,1
2010	52.904	41,3	24.594	21.858	2.737	46,5	11,1
2011	53.985	43,1	25.594	23.266	2.328	47,4	9,1
2012	54.961	43,6	26.141	23.937	2.204	47,6	8,4
2013	55.982	43,9	27.046	24.601	2.445	48,3	9,0
2014	56.986	45,5	28.786	25.933	2.853	50,5	9,9
2015	57.854	46,3	29.678	26.992	3.088	51,6	10,3

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>,
(Erişim: 10.11.2016).

Tablo 2’de görüldüğü gibi Türkiye nüfusu 2000 yılından 2015 yılı sonuna kadar %12,52 artmıştır. Aynı dönemde işgücünde ise %12,86 artış yaşanmıştır. 2008 krizinin de etkisiyle istihdam ve işsizlik verileri 2009 yılında en kötü halini almış, sonraki yıllarda 2008 öncesi dönemler yakalanmış ancak işsizlik oranında yeterli sayılabilecek bir noktaya henüz gelinilememiştir. Ülke ekonomisiyle ilgili algı oluşumunda en önemli belirleyenlerden birisi, hiç kuşkusuz işsizlik verileridir. Ülke ekonomisi ne kadar iyi durumda olursa olsun, işi olmayan veya geçimini sağlayamayan birinin ekonomiyi pozitif algılaması oldukça güçtür. Türkiye ekonomisinde son yıllarda yaşanan gelişmeye rağmen, işsizliğin azalmamasının altında yatan en önemli neden, istihdam artışının milli gelire olan duyarlılığındaki azalmadır. Zira, 2003 yılı öncesinde tarım dışı büyümede meydana gelen 1 birimlik artış, istihdamı 0,68 artırırken; sonraki yıllarda bu oran 0,48’e gerilemiştir (Kolsuz ve Yeldan, 2014:55). Diğer taraftan,

üretim teknolojisi kullanımına yönelmesi de, bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de işsizliği artıran nedenler arasındadır.

Son olarak Türkiye ekonomisi hakkında bilgi sahibi olmak bakımından önemli sayılabilecek enflasyon, borç stoku, bütçe açığı ve dış ticaret göstergelerine de bakmak gerekir. Aşağıda Tablo 3’te bu veriler yer almaktadır.

Tablo3: Enflasyon, Dış Ticaret, Bütçe Açığı ve Borç Stoku Göstergeleri

Yıl	Enflasyon (TÜFE)	İhracat (Milyar USD)	İthalat (Milyar USD)	Dış Ticaret Dengesi	İİK Oranı (%)	Bütçe Açığı / GSYH (%)	KNBS / GSYH (%)
2000	39,0	27,774	54,502	-26,727	51,0	-7,9	43,1
2001	68,5	31,334	41,399	-10,064	75,7	-11,9	66,4
2002	29,7	36,059	51,553	-15,494	69,9	-11,5	61,5
2003	18,4	47,252	69,339	-22,086	68,1	-8,8	55,2
2004	9,35	63,167	97,539	-34,372	64,8	-5,2	49,1
2005	7,72	73,476	116,774	-43,297	62,9	-1,1	41,7
2006	9,65	85,534	139,576	-54,041	61,3	-0,6	34,0
2007	8,39	107,271	170,062	-62,790	63,1	-1,6	29,5
2008	10,06	132,027	201,963	-69,936	65,4	-1,8	28,2
2009	6,53	102,142	140,928	-38,785	72,5	-5,5	32,5
2010	6,40	113,883	185,544	-71,661	61,4	-3,6	28,9
2011	10,45	134,906	240,841	-105,934	56,0	-1,4	22,4
2012	6,16	152,461	236,545	-84,083	64,5	-2,1	17,0
2013	7,40	151,802	251,661	-99,858	60,3	-1,2	12,6
2014	8,17	157,610	242,177	-84,566	65,1	-1,3	10,7
2015	8,81	143,838	207,234	-63,395	69,4	-1,2	8,2

Kaynak: Tablodaki veriler, TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri; BUMKO, Temel İstatistikler; Hazine Müsteşarlığı, Borç İstatistikleri’nden derlenerek yazar tarafından oluşturulmuştur.

İİKO: İhracatın ithalatı karşılama oranı, KNBS: Kamu net borç stoku

Tablo 3 incelendiğinde, 2000 yılından 2015 yılına kadar Türkiye’nin dış ticaret hacminde çok ciddi gelişmeler yaşanmıştır. Söz konusu dönemde ihracat hacmi yaklaşık %517, ithalat hacmi ise %380 artış göstermiştir. Uzun bir süre cari açık problemiyle uğraşan Türkiye ekonomisinde, 2014 sonrasında önemli ilerlemeler yakalanmıştır. İhracat artışında özellikle otomotiv sanayinin payı büyüktür. Bu sektörün ara malı ve sermaye malı ithalatını da artırması, ihracatı ithalatına bağlı olan

bir Türkiye ekonomisi ortaya çıkarmıştır (Gerni vd., 2008: 17). Bununla beraber, cari açık verilerinde son yıllarda görülen iyileşmede en önemli pay, petrol fiyatlarında yaşanan gerilemeye aittir. 2000 yılında toplam ithalatın %50'sini karşılama kapasitesine sahip olan ihracat, 2015 yılı itibarıyla yaklaşık %70 seviyesine ulaşmıştır.

Enflasyon problemi Türkiye ekonomisinin son 50 yıllık periyotta yaşadığı en önemli problemlerin başında gelmektedir. 2000'li yıllara gelinceye kadar iki hatta üç haneli enflasyon rakamlarıyla yaşamak zorunda kalan Türkiye ekonomisi, 2004 yılından itibaren enflasyon oranlarını tek haneli rakamlara indirmiştir. 2012 yılında gerçekleşen 6,16 enflasyon oranı, 1968'den bu yana yakalanan en iyi oran olmuştur (Karagöl, 2013:14).

Türkiye ekonomisi açısından en önemli gelişmeler kamu kesiminde yaşanmıştır. Kamu borç stokunun GSYH'ya oranı 2004 yılına kadar %50'nin üzerinde seyrederken, 2015 yılı itibarıyla %8,2'ye gerilemiştir. Avrupa Birliği'nin kabul ettiği Maastricht kriteri %60'tır. Türkiye bu oranın çok altında gerçekleşen Kamu Net Borç Stoku/GSYH oranı ile kamu borç yönetimi açısından önemli bir performans sergilemiştir.

Diğer bir önemli gelişme ise bütçe açıklarında görülmüştür. Bütçe açığı/GSYH bakımından Maastricht kriteri %3'tür. Türkiye 2004 yılına kadar bu oranı yakalayamamış, ancak sonraki yıllarda (2009 ve 2010 hariç), bu oranın altında bütçe performansları sergilemiştir. Söz konusu performans, kriteri koyan AB ülkeleri ortalamalarından bile daha iyi düzeydedir (Sungur, 2015:265).

Türkiye ekonomisinde 2000'den bu güne kadar önemli ilerlemeler ve gelişmeler sağlansa da, Türkiye'nin bu ilerlemeyi devam ettirmesi için bir an önce orta gelir tuzağındanⁱ kurtulması ve teknolojik verimliliğe dayalı, katma değeri yüksek üretim ve ihracat adımlarını atması gerekmektedir. Diğer taraftan, ekonomik kalkınma için ekonomik büyümenin, büyüme için yatırımın ve yatırım için de tasarrufun gerekli olduğu gerçeğinden hareketle, Türkiye'nin yurtiçi tasarruf hacmini bir an önce artırması gerekmektedirⁱⁱ. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülke yurt içi tasarruf oranları incelendiğinde %20 ile %50 arasında oranlar görülmektedir. Türkiye'de ise yurt içi tasarruf oranları 2000 yılından günümüze kadar sürekli bir azalma göstermiştir ve halihazırda %13 civarındadır (Özlale ve Karakurt, 2012:3). Kamunun aldığı tedbirler (Bireysel emeklilik sistemine kamusal destek gibi) dahi yurt içi tasarruf oranında cüzi artışlar meydana getirmekten öteye geçememiştir. Ayrıca Türkiye ekonomisindeki makroekonomik açıdan kırılğan yapının kalıcı tedbirlerle giderilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda kısa vadeli yabancı sermaye yerine doğrudan yabancı yatırımlar ülkeye çekilmeli, büyüme-enflasyon-cari açık arasındaki dönüşüm problemi çözüme kavuşturulmalıdır (Karakurt vd., 2015: 304).

4. Vergi Mükelleflerinin Bakış Açısıyla Türkiye Ekonomisi Anket Çalışması

4.1. Araştırma Yöntemi

Araştırma, Afyon Kocatepe Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi'nin desteklediği 16.Kariyer.64 numaralı proje kapsamında yürütülmüştür. Anketler, her coğrafi bölgeden en az biri büyükşehir olmak üzere

ⁱ Orta Gelir Tuzağı hakkında bkz.: Karahan (2012) ve Koçak ve Bulut (2014).

ⁱⁱ Yurt içi tasarrufların ekonomik önemi için bkz.: Barış ve Uzay (2015) ve Kaya ve Efe (2015).

seçilen iki, toplam 14 il merkezinde, 10.06.2016 – 15.09.2016 tarihleri arasında ve yüz yüze anket yöntemiyle yapılmıştır.

Anket çalışmaları esnaf (624), sanayici (198), serbest meslek erbabı (180), memur (185), işçi (198) ve çiftçilerle (135) “kota örnekleme yöntemi” kullanılarak yürütülmüştür. Araştırmanın ilk adımı olarak, tarafımızdan geliştirilen anket formu Afyonkarahisar il merkezinde pilot olarak uygulanmıştır. Elde edilen veriler değerlendirilmek suretiyle anket metnine son şekli verilmiş ve Türkiye geneli uygulamasına başlanmıştır.

İllerin bölgelere göre dağılımı ve örneklem sayıları aşağıda verilmiştir.

Marmara	: İstanbul (382) ve Edirne (65)
Ege	: İzmir (205) ve Afyonkarahisar (60)
Akdeniz	: Antalya (114) ve Burdur (52)
İç Anadolu	: Ankara (212) ve Yozgat (50)
Karadeniz	: Samsun (82) ve Rize (51)
Doğu Anadolu	: Erzurum (64) ve Muş (50)
Güneyd. Anadolu	: Diyarbakır (68) ve Şanlıurfa (65)
TOPLAM	: 1520 Gelir Vergisi Mükellefi

Anketin güvenilirlik analizi sonucu bulunan *Cronbach Alpha değeri 0,7907* olup, sosyal bilimler için yeterli düzeydedir. Araştırmanın en önemli kısıtlılığı ise, uluslararası karşılaştırmalara imkân vermemesidir. Çeşitli ülkelerin ekonomik göstergeleri ve ülke insanının ülke ekonomisi hakkındaki algıları benzer anketlerle belirlenirse bu konuda karşılaştırma yapma ve literatür açısından genellemeler yapmak mümkün hale gelir.

Anket yürütülürken demografik dağılımların yeterliliklerini sağlamaya özen gösterilmiştir. Bu bağlamda mükellefiyet türü, cinsiyet, medeni durum, yaş grubu, mükellefiyet süresi, eğitim ve gelir seviyesi bakımından istatistiksel analizler yapmaya yetecek sayılara ulaşılmıştır. Elde edilen veriler STATA istatistik programına yüklenerek, çeşitli analizlere tabi tutulmuştur.

Anket kapsamında vergi mükelleflerine “*Size göre şu anda Türkiye’nin genel ekonomik durumu nasıldır?*” sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevapların frekans dağılımları Tablo 4’te görülmektedir.

Tablo 4: Türkiye Ekonomisine Bakış Frekans Dağılımları

Seçenek	Frekans	%	Kümülatif %
Çok Kötü (1)	260	17,1	17,1
Kötü (2)	287	18,9	36,0
Ne Kötü – Ne İyi (3)	468	30,8	66,8
İyi (4)	280	18,4	85,2
Çok İyi (5)	225	14,8	100,0
TOPLAM	1520	100,0	

Tablo 4’e göre, ankete katılan vergi mükelleflerinin %36’sı Türkiye’nin ekonomik durumu hakkında negatif bir algı içindeyken, %33,2’si pozitif algı içindedir.

Hedef kitlenin %30,8'i ise bu konuda pozitif ve negatif arasında bir görüşte olduğunu ifade etmiştir. Tam anlamıyla karar veremeyen bu kitlenin pozitif ve negatif düşüncelere dağıtım yapılsa, hedef kitlenin yaklaşık yarısından biraz fazlasının (%51,4) ülke ekonomisi hakkında negatif görüşe sahip olduğunu, yarısından biraz azının (%48, 6) ise pozitif görüşe sahip olduğunu ifade etmek mümkündür.

Kuşkusuz birçok insan, ülke ekonomisi hakkındaki görüşünü, kendi ekonomik durumunu da dikkate almak suretiyle dile getirmektedir. İnsan sosyal bir varlıktır ve her insanın kendine has bir dünya görüşü ve olaylar ile olguları algılama şekli vardır. Ekonomik durum algısı da söz konusu faktörlerden büyük ölçüde etkilenmektedir. Siyasi görüşü ve inanç dünyası siyasal iktidarın görüşlerine yakın olan insanların ülke ekonomisi hakkında olumlu görüş bildirmesi nasıl muhtemelse, kendini iktidara yakın hissetmeyen insanların da genel ekonomik durum hakkında olumsuz görüş bildirmesi o kadar muhtemeldir. Ülke ekonomisi hakkındaki görüşler buna benzer birçok ekonomik, sosyal, kültürel ve demografik faktörden etkilenmek suretiyle oluşmuş olabilir.

4.2. Türkiye Ekonomisi Hakkındaki Algıya Etki Eden Faktörler

Türkiye'nin genel ekonomik durumu hakkındaki algı bağımlı değişken kabul edilerek, söz konusu algının oluşmasında etken olan faktörler Ordered Probit regresyon analizi ile belirlenmiş ve aşağıda Tablo 5'de gösterilmiştir.

Türkiye ekonomisi hakkındaki algıya etki eden faktörler demografik, ekonomik-mali, kurumsal ve sosyo-kültürel faktörler şeklinde gruplandırılarak incelenmiştir. Modelin Ki kare (χ^2) değerlerinin 0,0000 olması, istatistiksel olarak anlamlı modeller kurulduğunu göstermektedir. R^2 değeri, modelde kullanılan bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklama oranını göstermektedir ve birinci modeldeki 0,3863 değerinin ikinci ve üçüncü modellerde artış göstermesi, oluşturulan modellerin istatistiksel olarak doğru kurgulandığına işaret etmektedir. Modelde istatistiksel olarak anlamlı bulunmayan bazı önemli değişkenlere (yaş, medeni durum ve gelir gibi) yer verilmiş, diğer istatistiksel anlamlılığı tespit edilemeyen değişkenler modelden çıkarılmıştır. Araştırma kapsamında sorulan tüm sorular modele eklendiğinde R^2 değeri daha da yükselecektir.

Modellerin sağlamlık (robustness) testleri ve ayrıca regresyon analizlerini müteakiben marjinal etki analizleri yapılmış, böylece her bir faktörün modele marjinal etkisi ortaya konmuştur. Aşağıda her bir bağımsız değişkenin vergi mükelleflerinin Türkiye ekonomisi hakkındaki görüşleri üzerindeki etkileri regresyon sonuçlarına göre yorumlanmıştır.

Tablo 5: Türkiye'nin Ekonomik Durumuyla İlgili Algıyı Etkileyen Faktörler

Değişkenler	MODEL-1			MODEL-2			MODEL-3		
	Katsayı	Z-ist.	Marj.	Katsayı	Z-ist.	Marj.	Katsayı	Z-ist.	Marj.
Demografik Faktörler									
Yaş (Yaşlı)	-0.055	-0.89	-0.007	-0.054	-0.85	-0.007	-0.052	-0.83	-0.006
Cinsiyet (Erkek)	0.166**	2.24	0.022	0.164**	2.21	0.022	0.163**	2.19	0.021
Medeni Durum (Evli)	-0.042	-0.68	-0.005	-0.045	-0.76	-0.006	-0.048	-0.77	-0.006
Meslek (Tüccar-Sanayici)	-0.148	-1.61	-0.017	-0.150	-1.62	-0.017	-0.153*	-1.66	-0.018
Meslek (Memur)	0.413***	3.36	0.040	0.408***	3.31	0.039	0.403***	3.28	0.038
Meslek (İşçi)	-0.217*	-1.73	-0.031	-0.220*	-1.76	-0.032	-0.224*	-1.79	-0.033
Ekonomik – Mali Faktörler									
Gelir	0.059*	1.88	0.008	0.061**	1.96	0.009	0.062**	1.97	0.009
Kamu Harcamaları	0.226***	6.12	0.029	0.229***	6.19	0.030	0.230***	6.22	0.031
Vergi Yüklü	-0.081*	-1.81	-0.011	-0.082*	-1.84	-0.011	-0.083*	-1.87	-0.012
Vergi Tazyiki	-0.072***	-2.71	-0.009	-0.072***	-2.73	-0.009	-0.072***	-2.74	-0.009
Vergi Oranları	-0.051*	-1.68	-0.007	-0.051*	-1.69	-0.007	-0.052*	-1.70	-0.007
Kurumsal Faktörler									
Yolsuzluk Algısı	-0.191***	-5.94	-0.024	-0.191***	-5.97	-0.024	-0.190***	-5.99	-0.024
Demokrasi Algısı	0.146***	4.64	0.019	0.146***	4.64	0.019	0.147***	4.65	0.019
Şeffaflık Algısı	0.058**	2.33	0.007	0.057**	2.28	0.007	0.056**	2.23	0.006
Yasama Organına Güven	0.108***	3.17	0.014	0.108***	3.17	0.014	0.108***	3.16	0.014
Yürütme Organına Güven	0.312***	9.24	0.039	0.310***	9.18	0.038	0.307***	9.07	0.036
Yargı Organlarına Güven	-0.187***	-6.91	-0.024	-0.183***	-6.71	-0.023	-0.179***	-6.55	-0.022
Sosyal ve Kültürel Faktörler									
Eğitim Seviyesi	-0.003	-0.09	-0.001	-0.001	-0.04	-0.001	-0.001	-0.03	-0.001
Siyasal Görüş	0.088***	3.92	0.031	0.088***	3.94	0.031	0.088***	3.95	0.031
Diini İnançlara Bağlılık	0.059**	2.18	0.007	0.057**	2.15	0.007	0.057**	2.15	0.007
Vatandaşlık Bağlı				0.061*	1.87	0.007			
REGIONAL FIXED EFFECTS									
Observations	1520			1518			1516		
Prob. (χ ²)	0.0000			0.0000			0.0000		
R ²	0.3863			0.3912			0.3988		

NOT: Bağımlı Değişken: Türkiye'nin Ekonomik Durumu Algısı;

Referans Gruplar: Genç, Orta yaş, Kadın, Bekâr, Esnaf, Serbest Meslek, Çiftçi.

Anlamlılık Düzeyleri: * 0.05 < P < 0.10, ** 0.01 < P < 0.05, *** P < 0.01, Marj.: Marjinal Etki.

4.2.1. Demografik Faktörler

Demografik değişken olarak yaş, cinsiyet, medeni durum ve meslek türü değişkenleri kullanılmıştır. Bu değişkenler ile Türkiye ekonomisi hakkındaki algı arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki sadece cinsiyet ve meslek türleri bakımından tespit edilmiştir. Diğer demografik değişkenlerle Türkiye ekonomisi hakkındaki algı arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilememiştir.

Anket sonuçlarına göre, erkekler ile kadınlar arasında Türkiye ekonomisi hakkındaki algı bakımından istatistiksel olarak %5 düzeyinde anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Vergi mükellefi erkekler Türkiye ekonomisi hakkında genellikle olumlu görüş belirtirken, vergi mükellefi kadınlar genellikle olumsuz görüş belirtmektedir.

Meslek türleri arasında da Türkiye ekonomisiyle ilgili algı bakımından önemli ve anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Anket sonuçları, Türkiye ekonomisi hakkında en pozitif görüşe sahip grubun memurlar olduğunu, en olumsuz görüşe sahip meslek grubunun ise işçiler olduğunu göstermektedir.

4.2.2. Ekonomik – Mali Faktörler

Ekonomik veya mali değişken olarak regresyon analizlerinde gelir, vergi yükü, vergi tazyiki, vergi oranları ve kamu harcamaları algısı kullanılmıştır. Ankete katılan vergi mükelleflerinin gelir düzeyleri bakımından Türkiye ekonomisini algılama şekillerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

Regresyon analizi sonuçlarına göre kamu harcamaları algısı ile Türkiye ekonomisiyle ilgili düşünceler arasında istatistiksel olarak %1 düzeyinde oldukça anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki vardır. Araştırma kapsamında ankete katılanlara “*Kamu harcamaları tercihlerime uygun olarak yapılmaktadır (Ort.: 3,238)*” ifadesine katılım düzeyleri sorulmuş ve 5’li likert ölçeğine göre (1- kesinlikle katılmıyorum; 2- katılmıyorum; 3- kısmen katılmıyorum-kısmen katılmıyorum; 4- katılmıyorum; 5- kesinlikle katılmıyorum) katılım düzeylerini belirtmeleri istenmiştir. Bu ifadeye orta düzey bir katılım söz konusudur. Pozitif yöndeki ilişki, kamu harcamalarından memnuniyet düzeyi arttıkça Türkiye ekonomisi hakkındaki görüşlerin de pozitif olarak değiştiğine işaret etmektedir. Bu bulgu, Türkiye’de vergiler ile kamu harcamaları arasındaki mali bağlantının vergi mükellefleri tarafından çok önemsendiğini göstermektedir.

Sübjektif vergi yükü, modele eklenen mali değişkenlerden birisidir. Sübjektif vergi yükünü belirlemek amacıyla ankete katılanlara “*Size göre gelir veya servetinizin yüzde kaçını vergi olarak devlete ödüyorsunuz?(Ort.: %21,4)*” sorusuna katılım düzeyleri sorulmuştur. Sübjektif vergi yükü ile Türkiye ekonomisiyle ilgili algı arasında %10 düzeyinde anlamlı, zayıf ve negatif bir ilişki bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle, hissedilen vergi yükü arttıkça Türkiye ekonomisine bakış olumsuzlaşmaktadır. Ancak zayıf olan bu ilişki, modele yeni değişkenler eklendikçe daha da zayıflamakta ve istatistiksel anlamlılığını yitirmektedir.

Ankete katılan mükelleflerden, ödedikleri vergilerden duydukları rahatsızlığı belirtmeleri istenmiştir. Anket sonuçlarına göre hedef kitlenin %35,9’u ödedikleri vergilerden rahatsızlık duymazken, %44,4’ü ödedikleri vergilerden rahatsız olduklarını ifade etmişlerdir. Vergi tazyiki olarak kabul edilen bu değişken ile Türkiye ekonomisi hakkındaki algı arasında %1 düzeyinde oldukça güçlü ve negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Buna göre, ödenen vergilerden duyulan rahatsızlık arttıkça ülke ekonomisi hakkında olumsuz algı da artmaktadır.

Regresyon analizlerinde kullanılan son ekonomik – mali değişken ise vergi oranlarıdır. Ankete katılan mükelleflerin vergi oranları hakkındaki görüşleri, “Ülkemizde vergi oranları yüksektir” ifadesine, beşli likert ölçeğine göre katılım düzeyleri belirlenerek tespit edilmiştir. Hedef kitlenin %12,6’sı Türkiye’de uygulanan vergi oranlarını düşük bulurken; %72,5’i yüksek bulduğunu ve %14,9’u ise normal bulduklarını belirtmişlerdir. Vergi oranları hakkındaki algı ile Türkiye ekonomisi hakkındaki algı arasında %10 düzeyinde, zayıf ve negatif bir ilişki söz konusudur. Diğer bir ifadeyle, vergi oranlarını yüksek bulanlar Türkiye ekonomisi hakkında olumsuz görüşe sahipken; vergi oranlarını düşük bulanların Türkiye ekonomisi hakkındaki görüşleri olumludur.

4.2.3. Kurumsal Faktörler

Regresyon analizlerine kurumsal faktör olarak yolsuzluk algısı, şeffaflık algısı, demokrasi algısı ile yasama, yürütme ve yargı oranlarına güven düzeyi eklenmiştir. Modelde kullanılan bütün kurumsal faktörler ile Türkiye ekonomisi hakkındaki algı arasında istatistiksel olarak oldukça anlamlı ve güçlü ilişkiler tespit edilmiştir.

Türkiye’de yolsuzluk düzeyini tespit etmek amacıyla ankete katılanlara “Ülkemizde yolsuzluk düzeyi yüksektir” ifadesine katılım düzeylerini 5’li likert ölçeğine göre (1- kesinlikle katılmıyorum; 5- kesinlikle katılıyorum) belirtmeleri istenmiştir. Bu ifadeye katılım ortanın biraz üzerinde bir seviyede olup (Ort.: 3,41), yolsuzluk algısı ile Türkiye ekonomisine bakış arasında istatistiksel olarak oldukça anlamlı ve negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Buna göre, ülkemizdeki yolsuzluk düzeyini yüksek bulanlar anlamlı bir şekilde Türkiye ekonomisi hakkında da olumsuz görüş belirtmektedir.

Ankete katılanlardan, “Ülkemizde resmi işler şeffaf bir şekilde yürütülmektedir” ifadesine katılım düzeylerini 5’li likert ölçeğine göre (1- kesinlikle katılmıyorum; 5- kesinlikle katılıyorum) belirtmeleri istenmiştir. Ankete katılan mükelleflerin %26’sı bu ifadeye katılırken, %51’i katılmadığını ifade etmişlerdir. Regresyon sonuçlarına göre, şeffaflık algısı ile Türkiye ekonomisiyle ilgili algı arasında %5 düzeyinde anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır. Diğer bir ifadeyle, ülkemizde resmi işlerin şeffaf bir şekilde yürütüldüğünü ifade edenler, Türkiye ekonomisi hakkında da pozitif görüşe sahiplerdir.

Anket çalışması kapsamında Türkiye’nin demokratik olgunluğuyla ilgili algıyı tespit etmek amacıyla, “Türkiye’deki demokrasi düzeyine 1 ile 10 arasında kaç puan verirsiniz?” sorusu sorulmuştur. Anket sonuçlarına göre Türkiye’de demokrasi düzeyi ortanın biraz altındadır (Ölçeğin ortalama değeri 5,5; cevapların ortalama değeri: 5,2). Demokrasi algısı ile Türkiye’nin ekonomik durum algısı arasında istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlı, oldukça güçlü ve pozitif bir ilişki söz konusudur. Regresyon sonuçlarına göre Türkiye’nin demokratik olgunluğu konusundaki pozitif algı arttıkça ülke ekonomisi hakkındaki pozitif algı da yükselmektedir.

Anket kapsamında mükelleflerden yasama, yürütme ve yargı erklerine güven düzeylerini 10’lu likert ölçeğine göre belirtmeleri istenmiştir. Anket sonuçlarına göre hedef kitlenin yasama organına güven düzeyi 4,8; yürütme organına güven düzeyi 5,1 ve yasama organlarına güven düzeyi de 4,4’tür. Regresyon sonuçlarına göre yasama organı ve yürütme organına güven düzeyi ile Türkiye ekonomisiyle ilgili algı arasında %1 düzeyinde anlamlı ve oldukça güçlü, pozitif bir ilişki varken; yargı organlarına güven düzeyi ile Türkiye ekonomisiyle ilgili algı arasında yine %1 düzeyinde anlamlı ve oldukça güçlü, negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Buna göre, yasama ve yürütme

organlarına güvenen vergi mükelleflerinin Türkiye ekonomisiyle ilgili görüşleri olumluyken; yargı organlarına güvenenlerin Türkiye ekonomisi hakkındaki görüşleri olumsuzdur.

4.2.4. Sosyo – Kültürel Faktörler

Sosyo – kültürel faktör olarak modelde eğitim seviyesi, siyasal parti tercihi, dini inançlara bağlılık düzeyi ve vatandaşlık bağı değişkenleri kullanılmıştır. Eğitim seviyesi ile Türkiye'nin ekonomik durumuyla ilgili algı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Ankete katılan mükelleflerin siyasal görüşleri iktidara yakınlık ve uzaklık bakımından 10'lu likert ölçeğine göre tespit edilmiştir (1- Çok uzak, 10- Çok yakın). Ankete katılan mükelleflerin iktidara yakınlığı ortanın biraz altındadır (Ort.:5,1). Regresyon analizi sonuçlarına göre siyasi görüş olarak iktidar partisine kendisini yakın gören mükelleflerin Türkiye ekonomisi hakkındaki görüşleri olumluyken, uzak görenlerin Türkiye ekonomisi hakkındaki görüşü olumsuzdur (Anlamlılık düzeyi: %1).

Ankete katılan mükelleflerden, dini inançlarına bağlılık düzeyini belirlemek amacıyla “Yaşamımda dini kurallar önemlidir” ifadesine katılım düzeylerini 5'li likert ölçeğine göre belirtmeleri istenmiştir (1- Kesinlikle katılmıyorum; 5- Kesinlikle katılıyorum). Bu ifadeye katılım düzeyi oldukça yüksektir (Ort.: 4,218). Dini inançlara bağlılık düzeyi ile Türkiye ekonomisi hakkındaki algı arasında %5 düzeyinde anlamlı ve pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Buna göre mükellefler, dini inançlarına bağlılık düzeyleri attıkça, Türkiye ekonomisi hakkında da olumlu görüş belirtmektedirler.

Regresyon modeline ilave edilen son değişken ise vatandaşlık bağıdır. Ankete katılanlardan bu amaçla, “Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmaktan gurur duyuyorum” ifadesine katılım düzeylerini 5'li likert ölçeğine göre belirtmeleri istenmiştir (1- Kesinlikle katılmıyorum; 5- Kesinlikle katılıyorum). Bu ifadeye katılım düzeyi de oldukça yüksektir (Ort.: 4,324). Regresyon sonuçlarına göre Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmaktan gurur duyma derecesi ile Türkiye ekonomisi hakkındaki algı arasında istatistiksel açıdan %10 düzeyinde, zayıf ve pozitif bir ilişki tespit edilmiştir.

Sonuç

Türkiye ekonomisinin son yıllarda gösterdiği performans, gerek ülke içinden gerekse ülke dışından pek çok kişi ve otoritenin dikkatini çekmektedir. Ülke içinde yaşanan pek çok sorun, terör örgütleriyle mücadele, mülteci sorunları, komşu ülkelerdeki siyasal ve ekonomik sıkıntılar, darbe girişimleri ve daha pek çok soruna rağmen, ekonomik büyümesini sürdüren ve mali disiplininin taviz vermeyen, finans sektörü sağlıklı bir şekilde işleyen bir Türkiye söz konusudur. Son yıllarda yakalanan bu ivmenin devam etmesi için teknolojik verimliliğe dayalı ekonomik faaliyetlerin artırılması ve böylece içine düşülmüş olan orta gelir tuzağından bir an önce kurtulmak gerekmektedir.

İstatistiksel verilere de yansıyan söz konusu ekonomik değerler, hiç kuşkusuz tek başına ülke insanını mutlu etmeye yetmeyebilir. Hatta öyle zamanlar olur ki, ülke ekonomisi çok kötü bir durumda olsa dahi, vatandaşlık bilinci yüksek toplumlar söz konusu ekonomik sıkıntıları görmezden gelirler.

Türkiye, coğrafi ve jeopolitik açıdan dünyanın en önemli bölgesi sayılabilecek kıtalararası ve kültürler arası köprü konumundaki bir toprak parçası üzerine kuruludur. Dünya tarihi boyunca insanlığın gözdesi olmuş bu topraklarda, tam anlamıyla huzur ve refah içinde yaşamak oldukça güçtür. Ekonomik açıdan çok güçlü olmak, bu topraklarda

huzur ve refahı yakalamak için tarihin hiçbir döneminde yeterli olmamıştır, bundan sonra da yeterli olması çok zordur. Dünyanın göz bebeği sayılabilecek bu coğrafya üzerinde ülke dışı pek çok kirli oyun oynanmasının yanı sıra, ülke içinden de sürekli moral bozucu ve performans düşürücü faktörler ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin ekonomik performansını hazmedemeyenler her dönemde bin bir türlü oyunlar tezgâhlanmış, tezgâhladıkları oyunlara ülke içinden de çeşitli figüranlar bulmuşlardır. Kuşkusuz bu tür tezgâhlar, küreselleşen dünyada oldukça ürkek konuma gelmiş olan ve tabiri caizse, rüzgârdan nem kapan sermayenin de yönünü etkilemekte ve doğal olarak bu durumdan Türkiye ekonomisi de ciddi bir şekilde olumsuz etkilenmektedir. Kısacası, Türkiye tarihinin hiçbir döneminde sadece ekonomik büyümesi ve kalkınmasıyla uğraşan bir ülke olmamıştır.

Bu çalışma, yukarıda bahsettiğimiz reel politik eşliğinde Türkiye ekonomisinin son yıllardaki ekonomik performansını ortaya koyarak, söz konusu ekonomik durum hakkında ekonominin can damarı niteliğindeki vergi mükelleflerinin algılarını tespit etmek amacıyla yapılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre, Türkiye ekonomisi hakkında vergi mükelleflerinin yaklaşık yarısı olumlu görüşe sahipken, diğer yarısı (hatta yarıdan biraz fazlası) olumsuz görüşe sahiptir. Ülke ekonomisi hakkında toplumun düşüncelerini tespit etmek, istatistiksel verilerin toplumsal yansımalarını ortaya koymak bakımından son derece önemlidir. Ancak kanaatimizce, daha da önemlisi toplumun görüşlerinde etken olan faktörlerin tespit edilmesidir.

Araştırma kapsamında bu amaçla, Türkiye'nin ekonomik durumu hakkında vergi mükelleflerinin görüşleri tespit edildikten sonra, bu görüşler üzerinde etkili olan faktörleri belirlemek üzere regresyon analizleri yapılmıştır. Regresyon analizlerinden elde edilen bulgular eşliğinde Türkiye ekonomisi hakkında toplumsal bakış açısının daha pozitif olması için yapılması gerekenler aşağıda kısaca özetlenmiştir:

- Türkiye ekonomisinin durumu hakkında genel olarak kadınların görüşü olumsuzdur. Bu algıyı pozitifçe çevirmek için kadınlara yönelik pozitif ayrımcılığa dayalı yeni ekonomik yaklaşımlar geliştirilmelidir. Bu bağlamda kadın işgücünün ekonomi içindeki payının artırılması, öncelikle atılması gereken adımlardandır.

- Memurların ekonomik durumla ilgili düşünceleri pozitifken, işçilerin tam tersi bir algı içinde oldukları görülmektedir. Devlet çatısı altında çalışan insanların ekonomik ve sosyal kazanımlarının reel sektör çalışanlarına da sağlanması için gerek yasal düzenlemeler gerekse ekonomik düzenlemeler bir an önce yapılmalıdır. En düşük memur maaşı 2016 yılı itibarıyla 2.000TL'nin üzerindeyken, özel sektörde asgari ücret 2016 yılındaki önemli artışa rağmen 1.300TL seviyesindedir. Kendisiyle aynı işi yapan, hatta sosyal hakları kendisinden çok daha iyi durumda olan devlet memurlarını kendi ekonomik ve sosyal durumuyla kıyaslayan özel sektör çalışanlarının, kendi durumunun hoşnutsuzluğu içinde, ülke ekonomisi ne kadar iyiye giderse gitsin, söz konusu ekonomik gelişimi pozitif bir şekilde algılaması uzak bir ihtimaldir.

- İnsanların ekonomik açıdan güçlenmeleri, sosyolojik açıdan da çok önemlidir. Demokrasinin bile ekonomik güçle birlikte geliştiği göz önünde tutulursa, ülke genelinde kişi başına gelirin artması ve gelir dağılımı adaletinin sağlanmasının pek çok sosyal sorunu kendiliğinden çözebileceği gerçeği ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, son yıllarda ciddi bir şekilde artan kişi başına gelir rakamlarının daha da artması için ekonomik büyümenin hızlanarak devam etmesinin yanı sıra, artan gelirin adil bir şekilde dağılımı için devletin yeniden dağıtıcı rolünün daha etkili bir şekilde devreye sokulması gereklidir.

- Ekonomik durum algısında devletin sunmuş olduğu kamusal hizmetlerden duyulan memnuniyet düzeyinin önemi büyüktür. Toplumsal memnuniyetin ve dolayısı ile toplumsal huzurun artırılması için, kamu hizmetlerinin toplum tercihlerine uygun bir şekilde planlanması ve sunulması gereklidir.

- Ülkemizde vergi yükü OECD ülkeleri ortalamasının altında olmasına rağmen¹, vergi tazyiki yüksektir ve vergi oranları da yüksek görülmektedir. Toplam vergi gelirleri içinde dolaylı vergilerin payının %60'ın üzerinde olduğu gerçeğiyle beraber değerlendirildiğinde, Türkiye'de vergi bilincinin ve vergiye karşı gönüllü uyumun pek iç açıcı seviyelerde olmadığı görülmektedir.

- Ülke ekonomisi hakkındaki düşüncelerin şekillenmesinde en önemli etkiye sahip değişkenler, kurumsal faktörlerdir. Kurumsal faktör olarak araştırma kapsamında, yolsuzluk düzeyi, demokrasi algısı, şeffaflık, yasama, yürütme ve yargı organlarına güven düzeyi değişkenleri incelenmiştir.

Yolsuzluklarla mücadele edildiğini ve azaldığını düşünen insanların ülke ekonomisi hakkındaki görüşlerinin pozitive dönüşeceği, araştırmada elde ettiğimiz bulgulardandır. Bu nedenle, yolsuzlukla mücadele Türkiye'nin öncelikli meselesidir ve bu mücadelenin halka hissettirilmesi gerekmektedir. Demokratik olgunluğun artması, yasama, yürütme ve yargı erklerine güvenin artması ve kamusal faaliyetlerde saydamlığın artırılması da ülke ekonomisiyle ilgili görüşleri pozitif yönde değiştirecektir.

- Türkiye'nin sosyolojik ve siyasi açıdan en büyük sorunlarından birisi, kanaatimizce, demokratik olgunluk meselesidir. Siyasal iktidarı destekleyen birinin iktidarın her yaptığını hoş görmesi ne kadar yanlışsa, iktidarı desteklemeyen birisinin iktidarın her yaptığını olumsuz bakması da o kadar yanlıştır. Objektif değer yargılarına sahip olmayan bir toplumun pek çok sosyal konuda olduğu gibi ekonomik konularda da doğru kararlar vermesi uzak bir ihtimaldir. Bu nedenle, toplumsal uzlaşının sağlandığı, araştıran – sorgulayan ve asgari müştereklerde buluşan bir toplum için iktidarıyla muhalefetiyle bütün ülke kurumlarının ve sivil toplum örgütlerinin üzerine düşeni yapması gerekmektedir.

Kaynakça

Bariş, S. ve Uzay, N. (2015). Yurtiçi tasarruflar ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki: Türkiye örneği, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 46, 119-151.

BUMKO (2016). Temel Bütçe İstatistikleri. <http://www.bumko.gov.tr/TR,164/merkezi-yonetim-butce-dengesi-donusum-tablosu--2000-201-.html> (Erişim: 10.11.2016).

Demir, İ.C. (2013). Türkiye'de Vergi Yükü (Objektif ve Subjektif Yönleriyle), Bursa: Dora Yayıncılık.

Erkan, H. (2000). Ekonomi Sosyolojisi, 4. Baskı, İzmir: Barış Yayınları.

Gerni, C., Emsen, Ö.S. ve Değer, M.K. (2008). "İthalata Dayalı İhracat Ve Ekonomik Büyüme: 1980-2006 Türkiye Deneyimi", 2. Ulusal İktisat Kongresi, 20-22 Şubat 2008, İzmir.

Hazine Müsteşarlığı (2016). İstatistikler. <https://www.hazine.gov.tr/tr-TR/Istatistik-Sunum-Sayfasi?mid=59&cid=12> (Erişim: 10.11.2016).

¹ Vergi yüküyle ilgili ayrıntılı bilgi için Bkz. : Demir (2013).

- Karagöl, E.T. (2013). AK Parti Dönemi Türkiye Ekonomisi, SETA Rapor, Ankara: SETA Yayınları, (Rapor No: 23).
- Karahan, H. (2012). Kalkınma Yolunda Yeni Eşik: Orta Gelir Tuzağı, İstanbul: MÜSİAD Araştırma Raporları, (Rapor No: 79).
- Karakurt, B., Şentürk, S.H. ve Ela, M. (2015). Makroekonomik kırılganlık: Türkiye ve Şanghay Beşlisi karşılaştırması, Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 13/1, 283-307.
- Karluk, S. R. (1995). Türkiye Ekonomisi, İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Kaya, V. ve Efe, G. (2015). Yurt içi tasarruflar ve ekonomik büyüme: Dünyanın en büyük ilk yirmi ekonomisi üzerine teorik bir değerlendirme ve panel veri analizi, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 29/2, 251-278.
- Koçak, E. ve Bulut, Ü. (2014). Orta gelir tuzağı: Teorik çerçeve, ampirik yaklaşımlar ve Türkiye üzerine ekonometrik bir uygulama, Maliye Dergisi, 167, 1-21.
- Kolsuz, G ve Yeldan, A.E. (2014). 1980 sonrası Türkiye ekonomisinde büyümenin kaynaklarının ayrıştırılması, Çalışma ve Toplum Dergisi, 2014/1, 49-66.
- Özlale, Ü. ve Karakurt, A. (2012). Türkiye’de tasarruf açığının nedenleri ve kapatılması için politika önerileri, Bankacılar Dergisi, 83, 1-33.
- Peacock, A.T. ve Wiseman, J. (1961), The Growth of Public Expenditure in the United Kingdom, London: National Bureau of Economic Research.
- Songur, O. (2015). 2000 sonrası Türkiye ekonomisi: Büyüme, enflasyon, işsizlik, borçlanma ve dış ticarete gelişmeler, Toplum ve Demokrasi, 9 (19-20), 243-269.
- TÜİK, (2016). OECD Ağustos 2016 İstatistikleri, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim: 10.11.2016)